

Evaluarea și selecționarea documentelor – între deziderate și realitate în arhivistica românească

Cristian Anița

Keywords: *Appraisal; Romanian Archives; Archival Theory*

I. Importanța evaluării și selecționării documentelor în arhivistica contemporană

Arhivistica reprezintă știința auxiliară a istoriei cu cel mai mare impact asupra cercetării științifice, deoarece volumul de documente păstrate în arhive oferă majoritatea informațiilor puse în circulație de istorici.

Evaluarea și selecționarea materialului documentar sunt activități arhivistice prin care se cerne ce va fi păstrat și ce va fi folosit în viitor din mărturiile trecutului și ale prezentului, iar arhiviștii sunt chemați să găsească soluțiile adecvate la provocările din ce în ce mai diverse în gestionarea arhivaliilor¹ și în alegerea celor ce vor constitui materialul de studiu al cercetării viitoare.

1. Rolul **arhivisticii**² în societatea actuală postmodernă este o provocare pentru comunitatea științifică și, mai ales, pentru arhiviști, aceștia din urmă trebuind să găsească noi formulări pentru vechi concepte, să transforme o profesie cu rădăcini în pozitivismul secolului al XIX-lea și să o adapteze la lumea post-modernă și computerizată a secolului al XXI-lea³. Chiar și termenul în sine ridică probleme conceptuale, trebuind clarificată relația cu noile realități în care trăim și lucrăm.

În centrul noii paradigme a arhivisticii actuale se află trecerea de la considerarea documentelor ca obiecte fizice statice la înțelegerea lor ca și concepte virtuale dinamice, trecerea de la privirea documentelor ca produse pasive ale activității umane sau ale activității administrative la a le considera ca agenți activi în formarea memoriei umanității în general și a celei organizaționale în special, iar pentru arhiviști schimbarea de paradigmă solicită schimbarea percepției despre ei înșiși de la cea de "paznici" pasivi ai unei moșteniri la cea de factori activi în modelarea memoriei colective sau a memoriei sociale.

¹ După parcurgerca bibliografiei de specialitate se observă că literatura de specialitate în limba română este extrem de "discretă", în timp ce contribuțiile științifice din vestul Europei și de pe continentul nord-american ocupă un loc preponderent; prin urmare, sunt necesare eforturi susținute pentru umplerea acestui gol, în condițiile în care, până în prezent, majoritatea arhiviștilor s-au aplecat mai ales asupra editării unor volume de documente, traduceri din literatura de specialitate sau prezentări de fonduri, implicându-se mai puțin în studii și cercetări de arhivistică.

² Folosim această denumire, încetățenită în discursul de specialitate din țara noastră încă de la Aurelian Sacerdoțeanu, utilizată și în spațiul francofon – *l'archivistique*, pentru ceea ce în limba engleză se numește *archival science*.

³ Verne Harris, *Claiming Less. Delivering More: A Critique of Positivist Formulations on Archives in South Africa*, "Archivaria" 44 (Fall 1997), p. 132.

Altfel spus, discursul arhivistic teoretic translează de la noțiunea de arhive ca produs la cea de arhive ca proces, de la structură la funcție, de la document la contextul în care acesta se află, de la ceea ce rămâne după utilizarea de către creatori la o construcție conștientă și activă de "arhivare" a memoriei sociale⁴.

Toate aceste mutații se realizează păstrând principiile arhivistice de bază și eliminând unele dintre interpretările și practicile existente. Poate părea contradictoriu, dar arhiviștii trebuie să rămână centrați în cercetarea științifică tot pe principiile după care se ghidează dintotdeauna: unitatea fondului, proveniența acestuia, respectul față de creatorul de fond și sistemul său de organizare, contextul în care s-a creat documentul, drepturile comunităților locale asupra documentelor proprii etc.⁵

Impactul direct al lumii postmoderne asupra arhivisticii începe odată cu speculațiile asupra naturii scrierilor istorice sau a altor producții literare ce își au rădăcinile (sursele) în depozitele de arhivă. Semnalul este dat de gânditorul postmodern, Jacques Derrida, care publică în 1995 *Archives Fever – A freudian impression*, volum în care face referințe directe la Arhive și la rolul pe care acestea îl joacă acestea în societate.

Prin urmare, arhivistica, cel puțin la nivelul unor centre de studiu de pe continentul american și de pe cel european, încearcă să fie conectată la solicitările societății contemporane. Rolul acesteia a devenit tot mai important odată cu progresia geometrică a cantității documentelor create de către organizațiile din ce în ce mai birocratizate și presiunea exercitată pentru eliminarea acelor documente ce nu mai erau necesare în desfășurarea activității.

2. **Arhivistul** este chemat, în această conjunctură, să realizeze o echilibristică riscantă între nevoia stringentă a organizațiilor de a se debarasa de documente și nevoia cercetătorilor de surse, de mărturii credibile. Poate specialistul în arhivistică să atingă acest deziderat? Poate, olimpien, să hotărască soarta documentelor ce vor fi distruse pentru totdeauna și a celor care se vor păstra pentru cercetarea viitoare? Hotărăște, în final, arhivistul ca documentele păstrate să fie date sau nu spre studiu cercetătorului?

Ca să putem răspunde, solomonic întrucâtva, întrebărilor de mai sus, trebuie să ne gândim la cine anume este interesat de documente, la cum statul și diversele organizații valorizează informația conținută de acestea și, nu în ultimul rând, la locul pe care îl ocupă arhivistul în societate.

La începuturile organizaționale ale Arhivelor (de exemplu, în Țara Românească, din 1831) și o bună perioadă după aceea (până prin anii '50 ai secolului trecut), rolul arhiviștilor era de a fi păstrători, de paznici ai documentelor (atât în percepția generală, cât și în interiorul breslei) atât în țara noastră cât și în alte state, în timp ce istoricii erau cei ce "scormoneau" în Arhive, iar aceasta chiar de la

⁴ Brien Brothman, *Declining Derrida: Integrity, Tensegrity, and the Preservation of Archives from deconstruction*, "Archivaria" 48 (Fall 1999), p. 64.

⁵ Terry Cook, *From Information to Knowledge: An Intellectual Paradigm for Archives*, "Archivaria" 19 (Winter 1984-85), p. 49.

începuturile "istoriei științifice" în secolul al XIX-lea, aceștia invocând arhivele și alte surse primare pentru a-și întări propriile interpretări despre trecut. Astfel, într-un seminar de pe la 1830, se predau tehnici de citire și interpretare a documentelor istorice, "studenții învățau să compare cu rigurozitate documentele; arhivele abia deschise ale statului și ale bisericii devenind locuri unde adevărul putea fi găsit prin interogarea arhivei document cu document"⁶.

Cu timpul, Arhivele devin laboratoare științifice pentru investigația istorică. iar arhivistul ideal (obiectiv, neutru și pasiv) este cel descris de Hilary Jenkinson în anul 1922:

"Cariera arhivistului este aceea de a fi funcționar. El există pentru a face murca altora posibilă... Crezul său, Sfânta Evidență, sarcina sa, păstrarea evidenței exacte a documentelor aflate în grija sa, țelul său, de a furniza cât mai repede și fără greșeli, tuturor, mijloacele cunoașterii... Arhivistul bun este probabil cel mai altruist adept al Adevărului din câți există pe lume"⁷.

Această imagine ideală desprinsă din pozitivismul secolului al XIX-lea începe să se schimbe începând cu anii '60, atât arhiviștii cât și Arhivele jucând un rol din ce în ce mai însemnat, odată cu avalanșa de documente create de din ce în ce mai multele instituții ale statului și nenumăratele organizații apărute în boom-ul economic de după cel de al doilea război mondial. Statul (generic vorbind) realizează că are nevoie de Arhive nu doar ca păstrătoare ale tezaurului documentar, ci și ca instituție abilitată să controleze ce anume și cât anume va cunoaște posteritatea din starea de lucruri a prezentului.

În aceste condiții, arhivistul, mai mult decât istoricul sau specialistul în științe politice, tinde să fie mai scrupulos cu neutralitatea sa, munca încearcă să o vadă ca pe o chestiune tehnică, ce nu are legături cu sferile intereselor politice, fiind doar o muncă de colectare, selecționare, păstrare și punere la dispoziția cetățenilor a documentelor, atât și nimic mai mult! Dar, reușește? Comunitatea profesională tinde spre un răspuns pozitiv, iar cercurile exterioare mai radicale spre o negație violentă⁸.

Cert este faptul că arhiviștii trebuie să realizeze că acțiunile lor (și mai ales selecționarea documentelor) sunt o componentă a unui proces mai larg de construire a memoriei publice și de conectare la alte elemente ale societății care au legătură cu trecutul.

Concluzionând, prin păstrarea unor documente în dauna altora, arhiviștii influențează înțelegerea de către societate a trecutului său, inclusiv ceea ce va fi uitat.

⁶ Joyce Appelby, Lynn Hunt, Margaret Jacob, *Telling the Truth about History*, New York, 1994, p. 78 apud Randall C. Jimerson, *Embracing the Power of Archives*, "American Archivist" 69, 1 (Spring-Summer 2006), p. 21 [=http://archivists.metapress.com/content/r0p75n2084055418/fulltext.pdf], accesat la 23 august 2010.

⁷ Apud R. C. Jimerson, *loc. cit.*, p. 22.

⁸ Howard Zinn, istoric radical, spunea în fața unei audiențe formată din arhiviști: "Presupusa neutralitate a arhiviștilor e un fals... existența, păstrarea și disponibilitatea arhivelor și documentelor în societatea noastră este în mare măsură determinată de distribuția bogăției și a puterii...", apud R. C. Jimerson, *loc. cit.*

Dar ceea ce nu trebuie uitat este că arhivele nu sunt trecutul, ci memoria noastră socială despre trecut.

3. Astfel, **selecționarea documentelor** capătă, în opinia noastră, importanța cea mai mare în impactul asupra cercetării istorice și nu numai, știut fiind faptul că cercetătorul va avea acces în viitor la acele documente considerate a fi "demne" de a fi păstrate în Fondul Arhivistic Național (în cazul României), calitate ce le-o conferim astăzi, cu speranța că vor intra în sfera de interes a istoriografiei viitorului.

Dezbaterea temei selecționării documentelor nu poate fi epuizată, fiind mereu actuală, cu multe interpretări și controverse, un singur lucru fiind cert – necesitatea imperioasă a **selecționării, trierii, eliminării** documentelor create într-un volum din ce în ce mai mare de societatea contemporană.

Iată de ce selecționarea este "piatra de încercare"⁹, după cum inspirat spunea Aurelian Sacerdoțeanu, examenul de capacitate, conștiinciozitate și pregătire profesională a arhivistului¹⁰.

a. Definiție

În sensul precizat de dicționarul limbii române moderne, selecționarea este operațiunea prin care se alege ceva după anumite criterii, de cele mai multe ori de ordin calitativ, acest sens apreciativ întâlnindu-l și în alte științe (biologie-selecția naturală, agricultură-semințe selecționate).

În sens arhivistic, definiția este consemnată atât în "Dicționarul științelor speciale ale istoriei", cât și în "Norme tehnice": operațiunea arhivistică de stabilire a valorii documentar-istorice sau practice a unităților arhivistice dintr-un fond sau colecție, în vederea păstrării permanente a celor ce fac parte din Fondul Arhivistic Național și eliminarea celor lipsite de importanță¹¹. Definiția reunește trei acțiuni: una de evaluare ("stabilire a valorii"), una de păstrare (a documentelor cu valoare istorică) și una de eliminare (a celor lipsite de importanță). În concluzie, chiar dacă arhivistica românească nu consacră, la nivel teoretic, termenul de evaluare, acesta este subînțeles și cuprins în definiție. Până la apariția Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R.S.R., în teoria arhivistică românească se utiliza termenul de expertiză/expertizare, alături de cel de selecționare, care expertizare însemna stabilirea valorii documentelor, iar termenul de selecționare era utilizat pentru a desemna eliminarea ca atare.

Dacă la nivelul definiției lucrurile sunt clare, în practică acestea se complică, producându-se o răsturnare a sensurilor, de la apreciativ la depreciativ, la creatorii de documente comisiile de selecționare întrunindu-se mai degrabă spre a hotărî care

⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, București, 1971, p. 144.

¹⁰ Ion I. Șucu, *Selecționarea arhivelor judecătorești. Pregătirea și datoria arhivistului*, "Revista Arhivelor", 1947, 2, p. 245; consemnând în continuare că "[...] însușiri ce le poate avea după o pregătire serioasă și o practică îndelungată, nu la birou, ci printre rafturi, în depozit".

¹¹ Vezi *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, București, 1982, p. 211 și *Norme tehnice privind desfășurarea activităților în Arhivele Naționale*, București, 1996, p. 8.

sunt documentele ce trebuie eliminate, având termenul de păstrare expirat, decât pentru a hotărî care sunt cele cu valoare documentar istorică¹².

Dacă în limba română avem acest termen cuprinzător, în literatura de specialitate de expresie anglo-saxonă, pentru a reda operațiunea de selecționare se folosesc doi termeni distincți, care reflectă cele două etape pe care această activitate le presupune: *Appraisal* și *Disposal*. Conform "Standardului de Management al Documentelor" australian, *appraisal* reprezintă procesul de evaluare în urma căruia se stabilește ce documente trebuie reținute și pentru ce perioadă, în funcție de durata lor legală și de necesitățile organizației, ale creatorului¹³. Dictionarul termenilor arhivistici¹⁴ explică *appraisal* ca fiind procesul prin care se determină dacă documentele au valoare arhivistică. O altă definiție pentru *appraisal* = procesul de evaluare pentru a determina cât timp trebuie păstrate și dacă documentele au valoare pe timp suficient de mare pentru a justifica cheltuielile cu păstrarea lor într-un depozit de arhivă¹⁵.

Din prima definiție rezultă că accentul cade pe nevoile administrative care contribuie la desfășurarea și bunul mers al activității creatorului sau, cum ar spune Schellenberg, pe valoarea primară. Cea de a doua definiție este foarte generală, iar a treia atrage atenția prin faptul că nu precizează un scop anume pentru păstrarea documentelor, ci preocupări legate de cheltuielile cu depozitarea. Toate pornesc însă de la acțiunea de evaluare, adică de determinare și atribuire a unei valori¹⁶. Cel de al doilea termen utilizat este cel de *disposal*, care semnifică decizia de eliminare fizică a documentelor, adică ceea ce ar corespunde operațiunii de selecționare din arhivistica românească.

În arhivistica franceză, selecționarea este abordată ca operațiune compusă din trei etape distincte: *Evaluation*, *Tri*, *Elimination*.

Evaluation înseamnă, și aici, atribuirea unei valori. După definiția dată de Consiliul Internațional al Arhivelor, *Tri* reprezintă una dintre funcțiile esențiale ale arhivisticii, al cărei scop este acela de a determina eventualele eliminări de documente, în urma unei decizii legate de utilitatea lor administrativă curentă sau viitoare și de valoarea de mărturie, de informație și de cercetare. Sau: *Tri*=operațiune ce constă în separarea documentelor ce trebuie păstrate de cele ce trebuie eliminate¹⁷.

Comparând cele două definiții, observăm că termenul de *tri* are conotații funcționale întrucât presupune competența de a evalua documentele și, pe de altă parte, evaluarea este înțeleasă în raport cu utilitatea documentelor pe parcursul

¹² Referitor la aceasta, vezi și Vasile Căpâlnean, *Considerații privind selecționarea arhivelor la creator*, "Revista Arhivelor" (Cluj), 1 (1995), 1-2, p. 76-79.

¹³ Michael Piggott, *Appraisal -- the state of the art* [= <http://www.archivists.org.au/sem/misc/piggot.html>], accesat la 12 mai 2009.

¹⁴ *Glossary of Archival and Records Terminology* [= http://www.archivists.org/glossary/term_details.asp?DefinitionKey=3], accesat la 12 mai 2009.

¹⁵ <http://courses.washington.edu/lis505/Lis%20505-Burke/Appraisal.ppt.html>, accesat la 12 mai 2009.

¹⁶ *Mic Dicționar Enciclopedic*, București, 2005.

¹⁷ Association Francaise de Normalisation, *Le vocabulaire des Archives*, Paris, 1986, p. 90.

intregului ciclu de viață al acestora. Cu alte cuvinte, accentul cade pe păstrarea permanentă¹⁸.

b. Selecționarea în România

Istoricul selecționării documentelor ne relevă, în fapt, disputa dintre creatori și deținătorii de documente dornici de a elimina marea cantitate de arhivă acumulată și Arhive, instituția abilitată pentru a selecționa acele documente reprezentative pentru o comunitate sau pentru întreaga națiune.

Încă de la începutul secolului al XIX-lea, se simțea în Europa necesitatea unor reglementări în domeniu: Rusia – 1830, Austria – 1832, Statul Papal – 1839. Franța – 1844 etc. În acest context, și în Țările Române se înființează comisii de selecționare (Țara Românească – 1854 și Moldova – 1855), din acestea făcând parte. pe lângă reprezentanții Arhivelor, și reprezentanții principalelor instituții centrale. documentele fiind împărțite în “trebuincioase și netrebuincioase”.

Din fericire, după un timp, lucrările comisiilor au fost suspendate, salvându-se în acest fel multe documente valoroase ale acelei perioade precum și ale perioadelor anterioare, întrucât atenția reprezentanților instituțiilor centrale era axată în principal pe utilitatea practică a documentelor¹⁹.

În ciuda reglementărilor ulterioare și în special a Legii pentru organizarea Arhivelor Statului din anul 1925, distrugerile de arhivă au continuat în afara cadrului legal atât prin indiferența ministerelor, care aprobau vinderea la prețuri modice a arhivei “vechi” din instituțiile subordonate unor comercianți, ca hârtie de ambalaj. sau oferirea acesteia unor societăți de binefacere, cât și prin lipsa acută de spații a instituției Arhivelor.

Abia în anul 1951, prin schimbarea legislației (HCM 472), se stabilesc atribuții mai precise pentru selecționarea documentelor, atât pentru Arhive, cât și pentru creatori, înființându-se Comisia Centrală și comisiile regionale de expertiză la nivelul Arhivelor, precum și comisiile de expertiză ale instituțiilor centrale și locale²⁰.

Un aspect interesant în activitatea de selecționare în această perioadă îl constituia faptul că litigiile dintre comisiile Arhivelor și comisiile instituțiilor erau rezolvate de către Comisia Centrală de expertiză. hotărârile acesteia fiind obligatorii.

Un alt aspect care merită reliefat îl reprezintă precizarea că orice comisie de expertiză poate fi completată cu persoane cu pregătire de specialitate din afara Arhivelor²¹.

Eliminarea documentelor se făcea prin prezentarea unor liste de selecționare, ceea ce a dus în mod evident la selecționări abuzive de documente, instituția Arhivelor putând rareori verifica la fața locului veridicitatea acestor liste (existând

¹⁸ Marta Maftei, *Le moment du tri dans la pratique archivistique française: réflexions théoriques et applications pratiques*, “Archives” 29 (1997-1998), 3 și 4, p. 3 [= <http://www.archivistes.qc.ca/revuearchives/revuearchives.html>], accesat la 30 iunie 2009.

¹⁹ Tudor Mateescu, *Despre limitele cronologice ale selecționării documentelor*, “Revista Arhivelor”, 1990, 4, p. 412-417.

²⁰ *Selecționarea Arhivelor în Republica Populară Română*, “Buletin Informativ” 6 (1956), p. 84.

²¹ *Ibidem*, p. 85.

comisii de expertiză la nivelul unei întregi regiuni este puțin probabil că se puteau face, cu personalul existent, verificări riguroase) și neavând la dispoziție lista documentelor permanente²².

Este adevărat că, odată cu listele de selecționare, ar fi trebuit să se trimită la comisia de expertiză din cadrul Arhivelor și un istoric al instituției creatoare, precum și un istoric al fondului care să cuprindă o scurtă caracterizare a materialelor arhivistice, atât a celor lăsate pentru păstrare cât și a celor propuse spre a fi înnaturate²³, însă acest lucru s-a întâmplat de prea puține ori.

O oarecare schimbare a sistemului de selecționare a documentelor la creatori se observă în momentul apariției Decretului 472/1971, când conducerile unităților creatoare de documente erau obligate să numească comisii de selecționare menite să aprobe lucrările de selecționare printr-un proces-verbal, care erau înaintate Arhivelor alături de inventarele documentelor propuse spre eliminare.

Îmbucurător este faptul, în acest context, că pentru reîmpărțirea administrativ-teritorială se înființează (cu o oarecare întârziere) Filialele Județene ale Arhivelor Statului, instituție aflată mult mai aproape de miezul problemelor decât Arhivele regionale, reușindu-se în acest fel o supraveghere mai atentă a selecționării.

În fine, Legea nr. 16/1996 privind Arhivele Naționale aduce o modificare a concepției care stă la baza selecționării privind obligativitatea creatorilor și deținătorilor de documente de a prezenta inventarele documentelor cu termen de păstrare permanent odată cu inventarele documentelor cu termen de păstrare expirat, oferindu-se posibilitatea unei comparații și a unei judecăți mai corecte în momentul avizării lucrării de selecționare²⁴.

Considerăm că reglementările actuale în domeniul selecționării documentelor, cu toate neajunsurile, răspund într-o mare măsură cerințelor arhivistice, neîndoios putându-se aduce îmbunătățiri și corectări, propuneri mai vechi și mai noi în acest sens existând mereu în dezbaterile arhiviștilor²⁵.

c. Necesitatea selecționării. Metode de selecționare

Așa cum am afirmat și în primele rânduri, selecționarea este o problemă a arhivisticii contemporane ce nu trebuie neglijată, întrucât în condițiile administrației moderne aceasta riscă să devină o sarcină copleșitoare²⁶, pentru că la modul ideal, ar trebui să conservăm toate actele scrise ale prezentului pentru cercetările istorice

²² *Ibidem*, p. 88.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Legea nr. 16/1996 privind Arhivele Naționale*, Monitorul Oficial al României, VIII, nr. 71 din 9 aprilie 1996, cap. III, Secțiunea II, selecționarea documentelor, art. 11.

²⁵ Gheorghe Popa, *Selecționarea în arhivistica românească contemporană*, "Revista de Arhivistică" 4 (1988), 1-2, Cluj, p. 135, propune ca la unități fiecare compartiment să întocmească pentru documentele create sau deținute două tipuri de inventare, unul pentru cele permanente și celălalt pentru nepermanente, indiferent de termenul de păstrare. Arhivarul le centralizează și le prezintă periodic Arhivelor Naționale, unde are loc procesul de selecționare.

²⁶ J. H. Collingridge, *Trierea Arhivelor*, "Buletin de Informare" 6 (1956), p. 49.

viitoare, dat fiind că este extrem de dificil, dacă nu imposibil, să se poată afirma ce anume îl va interesa și ce nu pe cercetător²⁷.

Fiind imperios necesar să fie distruse o parte a documentelor, trebuie să realizăm eliminarea chiar cu pericolul de a greși, chiar dacă nu este plăcut pentru arhivist să pună în aceeași balanță costurile și beneficiile culturale ale gestului său²⁸.

Prin cunoștințele și flerul său, arhivistul poate și trebuie să se ferească de generalizări, de valorizări pe criteriul categoriei de act, același gen de document, în funcție de context, de emitent, destinatar, poate avea o valoare diferită, în același timp trebuind să se țină seama de tendințele manifestate în istoriografie²⁹.

Pe de altă parte, așa cum am afirmat mai sus, este aproape imposibil pentru arhivist, dar și pentru istoric, funcționar sau politician să prevadă ce fel de material arhivistic va fi necesar cercetării viitoare. În aceste condiții, avem încredere în experiența arhivistului sau găsim criterii obiective, impersonale, pentru selecționare? Cum reușim să îmbinăm cele două criterii?

Cunoștințele arhivistului și experiența în natura problemelor de istorie sunt de neprețuit pentru selecționare, totodată cunoașterea propriilor limite poate să îl conducă la căutarea mai multor standarde obiective pentru efectuarea acesteia, însă nu trebuie uitat că subiectivitatea fiecăruia nu poate fi evitată³⁰.

Unul dintre standarde ar putea fi cel propus de Hans Booms, care recomandă păstrarea documentelor considerate a fi valoroase potrivit criteriilor care au fost contemporane cu data de emiteră a materialului³¹.

Considerăm că această opinie poate avea aplicabilitate parțial, anume doar în cazul societăților în care instituțiile au un parcurs liniar, previzibil, fără sincopete, schimbările și deformările suferite de instituțiile din țările est-europene în care, până nu demult, și arhivistica trebuia să urmeze linia partidului comunist care îi indica documentele folositoare și cele nefolositoare pentru cercetare.

În acest sens, credem că este relevant un exemplu din Arhivele românești, care arată relativitatea criteriilor contemporane. În perioada anterioară anului 1989 s-a considerat că "matricolele de impunere a proprietăților agricole pe anul 1949" trebuie păstrare timp de 15 ani, dar după acest termen Arhivele au decis ca în cazul acestor documente să nu se aprobe distrugerea, ci depunerea lor în depozitele sale, fapt ce s-a dovedit benefic atât pentru cercetarea istorică a unor zone montane, ca și pentru valorificarea practică a acestor documente în condițiile restituirii proprietăților după anul 1990.

Pe lângă aceasta, trebuie să se țină seama și de tendințele cercetării istorice, istoriografia contemporană dezvoltându-se susținut în sensuri nebănuite în urmă cu

²⁷ Ion Mărcuș, *Ceva despre distrugerile de documente. Aspecte și sugestii*, "Revista Arhivelor", 1946, 1, p. 75.

²⁸ Ake Kromnow, *Selecționarea documentelor contemporane*, "Buletin de Documentare Arhivistică" 1 (10), 1976, p. 109.

²⁹ Adrian Adamache, *Unele aspecte ale selecționării documentelor*, "Revista Arhivelor", 1989, 3, p. 287.

³⁰ A. Kromnow, *loc. cit.*, p. 122.

³¹ Hans Booms, *Gesellschaftsordnung und Überlieferungsbildung: Zur Problematik Archivarischer Quellenbewertung*, "Archivalische Zeitschrift" 6 (1972), apud A. Kromnow, *loc. cit.*, p. 122.

câteva decenii (istoria mentalităților, a imaginarului), dar și de cercetarea sociologică sau chiar de cea tehnică, acestea folosind documente aflate în păstrarea Arhivelor.

Principalul obiectiv al selecționării rămâne așadar stabilirea izvoarelor documentare de valoare științifică, apoi eliminarea actelor fără valoare științifică sau practică, descongestionarea spațiilor de depozitare și, nu în ultimul rând, reducerea volumului altor operațiuni arhivistice³².

În privința principiilor și criteriilor de apreciere a valorii documentelor în arhivistica românească (pe care nu le enumerăm aici)³³, considerăm că acestea trebuie luate drept fundament, fără a urma rigid litera lor (chiar dacă unele dintre ele sunt consemnate în "Norme Tehnice"), încercând să pătrundem mai adânc în spiritul lor și să extragem, de la caz la caz, pe acelea care sunt folositoare în muncă, prin aceasta neștirbindu-le cu nimic din importanță.

Alte aspecte importante al selecționării sunt: cine hotărăște asupra acesteia? trebuie să fie o activitate transparentă? trebuie aduse la cunoștința societății civile (a cercetătorului) principiile aplicate de autoritățile arhivistice de selecționare³⁴?

Arhivistica contemporană tinde spre un răspuns pozitiv la aceste întrebări, cu divergențele de rigoare, dar rămâne de necontestat este rolul arhivistului și implicarea lui în acest proces chiar de la începuturi, existând opinia că, pentru o bună selecționare, este necesară participarea arhiviștilor chiar de la organizarea documentelor creatorilor³⁵. Nu este de neglijat faptul că multe opinii converg spre alegerea în mod special a unor arhiviști pentru acest gen de lucrări, buni practicieni și cunosători ai legislației din domeniul respectiv³⁶.

Dintre opiniile majorității specialiștilor se desprinde cu claritate ideea că sarcina selecționării documentelor nu trebuie lăsată sub nicio formă doar în atribuțiile creatorilor, întrucât aceștia, în mare parte din cazuri, nu conștientizează valoarea documentelor sau nu au pregătirea și experiența necesară pentru a lua o decizie potrivită.

De o cu totul altă părere a fost Sir Hilary Jenkinson care, în lucrarea *A manual of Archive Administration*, enunța teza de bază, potrivit căreia "arhivele sunt o mărturie imparțială a trecutului iar arhivistul este un gardian al acestei mărturii". Pe fondul unei insuficiente dezvoltări a arhivisticii, ca teorie, Jenkinson nu consideră evaluarea și selecționarea ca atribuții ale arhivistului, de teama alterării mărturiilor activității specifice instituțiilor care le-au creat, prin scoaterea documentelor din contextul lor și afectarea cadrului arhivistic integral. El și-a manifestat circumspecția și asupra capacității de decizie a istoricului, din cauza prejudecăților și interesului acestuia exclusiv asupra unei perioade sau asupra unei teme, unui subiect, îndoindu-se de imparțialitatea și detașarea lui. Singurul îndreptățit să intervină asupra documentelor unei administrații, "să determine documentele de arhivă (*records*), să

³² Ioan Pușcaș, *Principii și criterii de selecționare a documentelor*, "Revista Arhivelor", 1982, 3, p. 242.

³³ Vezi *Norme tehnice*, p. 32 și I. Pușcaș, *loc. cit.*, p. 243-244.

³⁴ A. Kromnow, *loc. cit.*, p. 118.

³⁵ *Ibidem*, p. 117.

³⁶ Tudor Rățoi, *Congresul Internațional al Arhivelor, Viena, 23-29 august, 2004*, "Revista Arhivelor", 2004, 1-2, p. 286.

procedeze la evaluarea și selecționarea acestora, este Administratorul organizației creatoare, acesta orientându-se, în acest proces, după criteriile și valorile proprii. Doar documentele rezultate în urma acestui proces de evaluare sunt impregnate cu imparțialitate și autenticitate³⁷.

În privința metodelor de selecționare, se cuvine să menționăm aici, pe lângă cea clasică a păstrării efective a documentelor în depozitele Arhivelor, și cele propuse cu diverse prilejuri de arhivistică internațională:

- selecționarea originalelor și păstrarea microfilmelor (sau un alt suport ce ocupă puțin spațiu – CD, DVD);
- păstrarea de mostre (eșantioane) reprezentative din arhiva unor creatori;
- metoda Turnus, care reprezintă sistemul de rotație prin care documente mostre sau arhive mostre, pentru diferiți ani, sunt păstrate de instituții cu aceleași funcții;
- mostre regionale;
- modele statistice întâmplătoare adică selecționare statistică;
- metode combinate de selecționare, între acestea regăsindu-se și eliminarea etică (care nu are de-a face cu principiile arhivistice, distrugându-se, de exemplu, documente ce conțin informații ce ar putea leza integritatea individuală)³⁸.

d). *Câteva aspecte practice*

O cerință obligatorie pentru selecționarea corectă este cercetarea integrală a documentelor și inventărilor pentru perioada dată, indiferent de termenul de păstrare actual, pentru a se crea o imagine de ansamblu asupra arhivei existente și informațiilor pe care le conține, altfel există riscul de a distruge documente ce nu mai pot fi recuperate sau de a păstra documente ale căror informații se regăsesc în altele mai cuprinzătoare³⁹.

Într-o mare măsură efectuarea în bune condiții a selecționării depinde de mai mulți factori:

- pregătirea și experiența celor ce fac selecționarea;
- modul de constituire a dosarelor (la selecționare, este obligatoriu să fie văzut interiorul dosarului, nu doar ceea ce e scris pe copertă);
- calitatea inventarelor ca instrumente de evidență a documentelor;
- indicatoarele și nomenclatoarele folosite⁴⁰.

Deși la nivel teoretic cunoaștem ce trebuie făcut pentru a selecționa documentele ce vor ajunge în depozitele Arhivelor Naționale de la creatori și deținători, realitatea ne obligă să vedem lucrurile sub un alt unghi și să procedăm în consecință, fie că luăm măsuri coercitive, fie că prestăm muncă voluntară în arhive părăsite, care nu mai interesează pe nimeni.

Ca și în cazul efectuării activității de îndrumare și control, și în cel al lucrărilor de selecționare se impune, nu de puține ori, manifestarea unor atitudini

³⁷ H. Jenkinson, *op. cit.*, p. 149 *apud* Carol Couture. *L'évaluation des archives. Etat de la question*, "Archives" 28 (1996-1997), 1, p. 9 [= http://www.archivistes.qc.ca/revuearchives/vol.28_1/28-1-Couturepdf] accesat la 23 aprilie 2010.

³⁸ A. Komnow, *loc. cit.*, p. 127.

³⁹ Voica Coman, *Selecționarea documentelor*, "Revista Arhivelor", 1979, 2, p. 157.

⁴⁰ *Idem*, *Selecționarea documentelor la organizații*, "Revista Arhivelor", 1982, 4, p. 371.

ambivalente, de flexibilitate îmbinată cu rigiditate, de intransigență îmbinată cu indulgență, în așa fel încât scopul final, asigurarea documentelor pentru Fondul Arhivistic Național, să fie atins, deoarece trebuie să recunoaștem că situația documentelor de la creatori este în unele cazuri gravă sau foarte gravă.

Din experiența acumulată, participând la verificarea a numeroase lucrări de selecționare, am constatat că doar o parte dintre acestea reușesc să întrunească în totalitate elementele necesare confirmării.

Această situație pornește chiar de la "circuitul documentelor" în instituții, acesta realizându-se, de multe ori, pe trasee "cutumiare" sau în funcție de anumite necesități, fără a li se preciza indicativul din nomenclator, cu toate că în registrele de intrare-ieșire au alocată o rubrică specială pentru acest lucru. Nomenclatorul, atunci când există, nu constituie instrumentul de bază în constituirea dosarelor, acesta fiind folosit doar în momentul întocmirii lucrării de selecționare, făcându-se asimilări forțate între conținutul efectiv al dosarului și cel precizat în nomenclator.

Există nomenclatoare care nu mai corespund de ani de zile structurii instituțiilor și, în acest fel, documentele nu se regăsesc în nomenclator, iar în situația inversă se înregistrează mai multe nomenclatoare în care același gen de documente au termene de păstrare diferite, variind de la Permanent până la 5 ani.

Se înaintează spre confirmare lucrări de selecționare incomplete sau conținând vicii de formă (fără adresă, proces verbal al comisiei de selecționare fără număr, anii extremi consemnați eronat, inventare ce sunt de fapt liste de documente cu termen de păstrare expirat fără a se preciza anul din care acestea provin și termenul de păstrare, poziția din nomenclator, iar conținutul pe scurt este irelevant sau prea specializat).

La acestea se adaugă aplecarea majorității creatorilor spre latura practică, imediată, a documentelor, manifestându-se un dezinteres crescut față de cele cu valoare documentar istorică, aceasta și datorită factorului uman, în multe instituții arhivării (responsabilii cu arhiva) fiind persoane cu o slabă pregătire de nivel general, nu doar din punct de vedere arhivistic.

O mare problemă se va pune în privința selecționărilor viitoare odată cu expirarea termenelor documentelor din anii '90, când s-au "selecționat" arhive fără discernământ, fapt ce ne îndeamnă să previzionăm un hiatus pentru această perioadă, ca și pentru perioada de sfârșit a comunismului, întrucât sub "umbrela" distrugerilor de documente provocate în decembrie 1989, precum și a distrugerilor din primii ani ai democrației românești "originale", s-a ascuns, de multe ori, incompetența sau rea voință.

e). *Câteva marginalii la selecționare*

În timp ce teoria arhivistică internațională s-a reorientat de la ordonarea și descrierea documentelor din Arhive la analiza proceselor care au condus la crearea lor, arhivistica românească este departe de aceste deziderate, însă ar fi necesară măcar o regândire a actualului sistem de evaluare a documentului în funcție de potențiala lui importantă pentru cercetare. "Un proces de evaluare călăuzit de nevoie cercetătorului forțează arhivistul să rămână, în ultimă instanță, un profet, încercând să prezică tendințele viitoare în cercetare, mai degrabă decât un analist încercând să

reflecte funcțiile, programele și activitățile creatorilor de documente și societatea largă în care acești creatori trăiesc.”⁴¹ Atribuirea valorii presupune o activitate pur intelectuală care se bazează pe cunoștințele, judecata și decizia arhivistului. Cu alte cuvinte, “suntem chemați să stabilim, în numele generațiilor viitoare, cu interese, cu intenții, cu mentalități în cea mai mare parte necunoscute, ce înscrisuri din epocile trecute și din epoca noastră vor răspunde nevoii lor de informare istorică.”⁴²

Având în vedere direcția în care se îndreaptă, în prezent, arhivistica, devine tot mai evident rolul formator al acesteia, în sensul că societatea/cercetătorii /utilizatorii primesc, se informează și se formează în funcție de ceea ce Arhivele păstrează și le pun acestora la dispoziție.

Prin urmare, selecționarea rămâne una dintre marile provocări ale arhivisticii contemporane, un proces ce determină traseul documentului: spre uitare sau spre un viitor în care, printre altele, are și marea calitate de martor al trecutului.

II. Stadiul actual al cercetării

Încă din secolul al XVIII-lea au început să apară teorii privind accesul și selecționarea documentelor, în 1731, *Reali Istruzioni* date la Torino de către arhivistul Arhivelor Regale ale Sardiniei stabilesc cum vor fi distruse “hârtiile nefolositoare”⁴³, reglementări asemănătoare existând și la alți deținători de documente.

Din păcate, practica distrugerii documentelor nu urma întotdeauna principii raționale și cel mai evident exemplu este cel al Revoluției Franceze, în această perioadă distrugându-se documente pentru a se șterge memoria “l' Ancien Régime”. Rezultatul a fost că multe documente cu valoare istorică privind Regalitatea și Biserica Catolică au fost arse în perioada 1794-1796.

Administrarea modernă a arhivelor a început cu adevărat doar atunci când arhivele nu au mai fost considerate ca depozite “istorice” și au început să apară termenii de arhive “închise” și arhive “deschise”, dar în continuare, pentru o perioadă îndelungată (până la cel de-al doilea război mondial), în unele țări viziunea “istoricistă” asupra arhivelor a rămas predominantă. În Spania, Archivo Histórico Nacional, înființată în 1866, primea doar documentele instituțiilor desființate, orice noi transferuri fiind excluse, iar în Anglia Public Record Office nu a primit regulat documente “noi” vreme de câteva decenii după ce a fost înființată în 1838.

Cert este că masa mare de hârtie produsă de instituțiile oficiale de stat sau locale a făcut ca spre 1850 multe din țările europene să fie puse în fața unei probleme cvadruple: transferul documentelor către depozite, evaluarea acestora, ordonarea și descrierea și deschiderea acestora către public, problemă care a rămas actuală până astăzi în unele cazuri.

⁴¹ Marti. Kathleen McLeod, *Redrawing the boundaries of societal memory: Introducing a modified macro-appraisal approach at the Great-West Life*, University of Manitoba, p. 12 [=http://www.collectionscanada.ca/libraires/index-e.html], accesat la 11 august 2010.

⁴² Ad. Adamache, *loc. cit.*

⁴³ E. Lodolini, *Archivistica: Principi e Problemi*, Milano, 1984, p. 234.

Transferul documentelor de la instituții la arhivă a împărțit Europa în două zone culturale, mergând în mare măsură pe tradițiile germane și franceze:

- pe de o parte, Germania și Europa Centrală, unde se folosea sistemul de registratură – *Registratur*, unde fiecare document administrativ era “înregistrat” cu un număr care corespunde unui plan metodic cunoscut sub numele de *Aktenplan*⁴⁴;

- pe de altă parte, Franța, Belgia, Olanda, Marea Britanie sau Spania, fără acest sistem prestabilit de ordonare sau clasificare a documentelor după transferul la arhivă.

Prima încercare de sistematizare a teoriilor și practicilor arhivistice este realizată în 1898, când olandezii Samuel Muller, Johan Feith și Robert Fruin publică “Manualul pentru ordonarea și descrierea arhivelor”, lucrare cu o influență majoră asupra gândirii arhivistice atât prin prisma faptului că a fost primul manual de acest gen, cât și pentru că a fost cunoscut de mulți arhiviști prin traducerea sa în franceză, germană, engleză, italiană, portugheză, chineză ș.a.⁴⁵

Manualul reflectă influența majoră pe care a exercitat-o teoria arhivistică franceză asupra lui Samuel Muller după participarea în 1873 la cursurile École des chartes din Paris precum și introducerea din Germania a principiului provenienței în câteva arhive din Olanda.

Acest manual statuează reguli valabile și astăzi privind fondarea, respectul pentru ordonarea făcută de creatorul documentelor, dar prezintă și erori, inerente de altfel unei opere de pionerat. Consacrarea ca lucrare de bază o primește în 1910, la primul congres arhivistic internațional de la Bruxelles, când se adoptă principiile cuprinse în manual.

Cel care a deschis etapa problematizărilor și polemicilor în privința efectuării evaluării/selecționării documentelor a fost Sir Hilary Jenkinson⁴⁶, pentru care arhiviștii sunt păstrătorii (*keepers*) documentelor și nu trebuie să se implice în evaluare sau selecționare, aceste operațiuni urmând să fie realizate de către creatorii documentelor. Chiar dacă această aserțiune nu a fost, în general, asumată de către arhiviști, în ultima perioadă se observă o reutilizare a ideilor lui Jenkinson, în special de către arhiviștii din Australia și Canada, în domeniul arhivelor electronice⁴⁷.

Următoarea inițiativă de amploare de a iniția un discurs arhivistic articulat în privința evaluării și selecționării îi aparține lui Theodore R. Schellenberg⁴⁸, care consideră că documentele au o valoare primară și una secundară. Valoarea primară ar reprezenta importanța documentelor pentru creatorul lor, iar valoarea secundară importanța pentru cercetătorii ulteriori. Schellenberg susține că în acțiunea de

⁴⁴ Michel Duchein, *The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe*, “American Archivist” 55 (Winter 1992), p. 18.

⁴⁵ Bogdan-Florin Popovici, *Introducere în istoria ideilor arhivistice*, p. 7 [= <http://www.bogdanpopovici.go.ro/>], accesat la 2 septembrie 2009.

⁴⁶ H. Jenkinson, *Manual of Archive Administration*, ediția a doua, Londra, 1937, *apud* Terry Cook, *What is past is prologue*, “Archivaria” 43 (1997), p. 23.

⁴⁷ T. Cook, *loc. cit.* p. 25.

⁴⁸ Th. Schellenberg, *The Appraisal of Modern Records*, “Bulletin” 8 (1956) [= <http://www.archives.gov/research/alic/reference/archives-resources/appraisal-of-records.html>], accesat la 21 februarie 2010.

evaluare/selecționare a documentelor, trebuie avut în vedere interesul ulterior al cercetătorului asupra informațiilor din documente, iar stabilirea valorii secundare a acestora rămâne la latitudinea interpretării arhivistului.

Această teorie a cunoscut, ulterior, o dezvoltare de mare amploare, cu consecința schimbării de ansamblu a evoluției arhivisticii, de la caracterul său descriptiv la cel funcțional⁴⁹.

Sub semnul teoriilor din ce în ce mai numeroase referitoare la soarta documentelor se înscrie și materialul lui Pierre Boisard⁵⁰, în care, pornind de la constatări directe, militează pentru o reglementare riguroasă a selecționării documentelor. Exemplul dat este eșantionarea efectuată asupra documentelor de la "Contribuțiile Directe". În jurul anului 1940 s-au reținut numai acele dosare care cuprindeau veniturile cele mai ridicate din Paris și impozitele cele mai mari care fuseseră plătite. Acest fapt i-a nemulțumit pe cercetători, în primul rând pentru că nu au putut face studii asupra întregii structuri sociale a Parisului și, în al doilea rând, pentru că, necunoscând situația generală a taxelor și impozitelor, nici impozitele ridicate nu puteau fi interpretate, neavând termen de comparație. Convinși de ineficiența sistemului, în anul 1965 s-a hotărât pastrarea tuturor "declarațiilor de venituri" obținute într-un an, de la toată populația pariziană. Curând însă, s-a sesizat inconvenientul și al acestui sistem: pentru că nu se putea urmări evoluția conjuncturală, nu se știa dacă anul 1965 fusese unul de reviriment economic sau unul de recesiune, întrucât nu se păstrasera documente nici din anii anteriori, nici din cei ulteriori⁵¹.

Probabil prima voce importantă care s-a ridicat în favoarea unei noi paradigme a arhivisticii a fost cea a germanului Hans Booms⁵², care considera că din punct de vedere al evaluării documentelor, arhivistica germană e în impas, concluzionând: "Eșuând în misiunea lor de a fundamenta o teorie a valorilor, o ierarhie capabilă să ghideze selecționarea, arhiviștii germani s-au reorientat, renunțând la evaluarea conținutului. Scopul constituirii patrimoniului arhivistic este documentarea întregii activități a statului."⁵³ Booms susținea că societatea trebuie să fie lăsată să își definească propriile ei valori, ce trebuie să fie reprezentativ oglindite prin documentele de arhivă.

"Dacă există, într-adevăr, ceva sau cineva îndreptățit să confere legitimitate evaluării/selecționării arhivistice, aceasta este societatea însăși, și opiniile publice care o exprimă, presupunând, desigur, că acestea se pot dezvolta liber. [...] ar trebui ca opinia publică să legitimeze selecționarea arhivistică".⁵⁴ Cu alte cuvinte,

⁴⁹ Eric Ketelaar, *Archival theory and the Dutch Manual* apud B.-F. Popovici, *op. cit.*, p. 29.

⁵⁰ Pierre Boisard, *Pour une politique des éliminations. Reflexions sur la pratique des archives de la Seine*, "Gazette des Archives" 59 (1967), p. 205-237.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Hans Booms, *Gesellschaftsordnung und Überlieferungsbindung. Zur Problematik Archivarischer Quellenbewertung*, "Archivistische Zeitschrift" 6 (1972), apud A. Kromkowski, *loc. cit.*, p. 122.

⁵³ Idem, *La constitution du patrimoine archivistique. L'archivage comme activité sociale et politique*, "Archives" 35 (2003-2004), 1-2, p. 20 [= http://www.archivistes.qc.ca/revuearchives/vol_35_1_2/35-1&2-Booms.pdf], accesat la 21 martie 2009.

⁵⁴ *Ibidem*, apud B.-F. Popovici, *op. cit.*, p. 17.

perspectiva este că societatea, și nu administratorul lui Jenkinson sau utilizatorul lui Schellenberg, trebuie să stabilească valorile și importanța arhivistică.

Helen Willa Samuels⁵⁵ propune o evaluare bazată pe abordarea multi-instituțională destinată documentării unei tematici societale⁵⁶. Această teorie nu are în vedere principiul provenienței documentelor, ci pune accent pe diverse subiecte, pe funcții sociale (informatică, educație) sau pe mai multe teme în cadrul unei regiuni. Abordarea aceasta ține seama de importanța funcțiilor și uneori chiar a structurilor, dar neglijează interacțiunea dintre ele. Strategia a fost criticată întrucât este orientată pe subiect, iar diferența dintre funcție și temă este fundamentală⁵⁷.

Terry Cook, prin contribuțiile sale teoretice determină implementarea macro-evaluării în anul 1991, în Canada, cu titlu experimental, pe o perioadă de cinci ani. Cook susține că evaluarea trebuie să se bazeze pe contextul creării, punându-se accent pe proveniență și nu pe conținutul documentelor, ceea ce constituie o ruptură cu tradiția arhivistică ce se concentrează doar asupra intereselor înguste și subiective ale istoricilor, în loc să se axeze asupra activităților umane în general⁵⁸. În acest sens, întrebarea cu privire la determinarea documentelor care trebuie păstrate este secundară pentru că evaluarea devine un mijloc de reflectare a unei imagini fidele asupra societății.

Arhivistul trebuie să examineze mai întâi procesul creării documentelor, abia apoi să aibă în vedere contextul global al informației, pentru că în spatele documentului se află funcția sau activitatea care a condus la crearea sa⁵⁹.

Abordarea lui Cook deplasează interesul arhiviștilor pentru documente către interesul pentru contextul social în care documentele sunt create.

Din perspectiva modelului macro-evaluării, factorii structură/funcție/societate/documente nu sunt utilizați numai pentru a determina istoricul organizației, ci, mai ales, pentru a înțelege cum anume administrația și cultura organizațională pot afecta dialectica, raportul cetățean-stat și, pornind de aici, profilul imaginii sociale⁶⁰.

La Congresul Internațional al Arhivelor de la Viena din anul 2004, Vincent Doom, membru al Comitetului de Evaluare din cadrul CIA, a subliniat importanța stabilirii unor criterii de selecționare a documentelor, pornind de la modelele teoretice ce au fost elaborate și dezvoltate în unele țări precum Canada sau Germania⁶¹.

⁵⁵ Helen Willa Samuels, *Who Controls The Past*, "American Archivist" 49 (Spring 1986), p. 109-124.

⁵⁶ Daniel Ducharme, *La macro-évaluation des archives; l'expérience canadienne*, "Archives" 33 (2001-2002), 3 și 4, p. 45 [= <http://www.archivistes.qc.ca/revuearchives/revuearchives.html>], accesat la 26 mai 2010.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ T. Cook, *Macroappraisal and Functional Analysis: Appraisal Theory, Strategy and Methodology for Archivists*, apud D. Ducharme, *op. cit.*, p. 47.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 48 și 49.

⁶¹ Vincent Doom, *Les critères de selection*, în Internationaler Archiv Congress, Wien, 2004, p. 1 [= http://www.wien2004.ica_org/imagesUpload/pres_76-Dom-CAP03.pdf], accesat la 14 septembrie 2009.

Doom a prezentat următoarele criterii de evaluare și măsurare a importanței documentelor, pe care le redăm succint:

1. Valoarea de gestiune a documentelor:

a. Administrativă

- funcția sau activitatea reflectată în documente;
- decizia administrativă reflectată în documente;
- poziția compartimentului creator în ansamblul structurii instituției;

b. Juridică

- legi și regulamente reflectate de documente;
- termene de prescriere legală;

c. Financiară

- activitatea financiară reflectată de documente;
- durata ciclului contabil și financiar al documentului;

2. Valoarea patrimonială:

a. De mărturie (pentru utilizare/cercetare)

b. De informare

- funcția organizației;
- analiza conținutului documentului (importanța subiectului, credibilitatea);
- relațiile cu alte documente (copie, original, raritatea informației);
- utilizarea informației (interesul potențial al utilizatorului, restricții de acces)⁶².

Această schemă este explicată de Doom astfel: valoarea este în legătură cu funcțiile. Funcțiile, la rândul lor, se precizează și se clarifică prin criterii. Criteriile ce decurg din funcția administrativă sunt legate de reflectarea activității sau deciziilor în documente. În mod analog, criteriile ce decurg din funcția juridică sunt redată prin legile și regulamentele reflectate de documente.

O contribuție importantă în domeniu o are arhivistul olandez Eric Ketelaar, care prin stilul accesibil și diversitatea temelor abordate a devenit unul dintre cei mai citiți autori de literatură arhivistică din lume, în unele din lucrările sale evaluarea și selecționarea documentelor ocupând un loc important. Ideile lui Ketelaar converg până la un punct cu cele ale lui Cook considerând că arhivistica funcțională înlocuiește arhivistica descriptivă întrucât pentru a face evaluarea și selecționarea arhivei trebuie să interpretezi contextul din spatele creării documentelor și, astfel, să înțelegi conceptul de **integritate a fondului** și funcțiile pe care le avea documentul în contextul său originar⁶³.

Contribuțiile românești la cercetarea arhivistică în domeniul evaluării și selecționării arhivelor sunt destul de firave și destul de tehnice, fără o deschidere spre exterior, în general axate pe aspectele practice ale problemei, concentrate în articole, studii și foarte rar capitole ale unor lucrări mai ample.

De remarcat că în același an cu apariția lucrării lui Schellenberg în SUA în

⁶² *Ibidem*, p. 3.

⁶³ E. Ketelaar, *op. cit.*, p. 36.

România se publică primele normative privind selecționarea documentelor⁶⁴, neavând ca antecesorii decât câteva articole privind distrugerile de documente pe fondul lipsei prevederilor legale în domeniu⁶⁵. Prima semnalare a importanței realizării evaluării (expertizării cum era denumită în epocă) și a selecționării o face Ion Șucu și vine dintr-o necesitate practică fiind vorba de unul dintre cei mai mari creatori de arhivă de până în anii '50 – sistemul judiciar⁶⁶. După o pauză de câțiva ani, apar câteva materiale dedicate selecționării, dar în aceeași cheie practică, privind aplicarea normativelor în vigoare și unele exemplificări de bune sau rele practici⁶⁷.

O abordare diferită asupra selecționării și a instrumentelor de lucru din acea perioadă, recte indicatorul și nomenclatorul, o propune Adrian Adamache, care încearcă să teoretizeze valoarea documentului, felul cum îl evaluăm, luând în discuție și faptul că instrumentele folosite pentru realizarea selecționării ar trebui să fie privite ca obligatorii pentru creatorii de documente și ca un "ghid" pentru arhiviști⁶⁸.

În ultima perioadă, prin unele lucrări, Bogdan Florin Popovici încearcă o conectare la noile apariții în domeniu pe plan internațional aducând în dezbatere teme ca macroevaluarea sau arhiva "totală", prin care se încearcă valorizarea acelor documente care rezultă din interacțiunea cetățenilor cu statul nu numai din activitatea autorităților de stat⁶⁹.

De asemenea, Mihaela Vișan, prin lucrarea de masterat "Selecționarea documentelor la creatorii de arhive", aduce unele clarificări de ordin teoretic, metodologic și, mai ales, practic asupra importanței selecționării, fiind, din păcate, una dintre puținele contribuții la dezvoltarea arhivisticii românești din ultimii ani.

Appraisal and Selection of Records — Between Wishful Thinking and Real Fact in Romanian Archivy

Abstract

Archivy is regarded as an auxiliary science of History with the highest degree of impact over academic research, due to the fact that the historical records in the Archives preserve the majority of information the historians rely on.

The appraisal and selection of the documentary material are archival activities helping to identify the past and present records preserved for future reference. In this

⁶⁴ *** *Selecționarea Arhivelor în Republica Populară Română*, "Buletin Informativ" 6, București, 1956.

⁶⁵ Ion Mărcuș, *Ceva despre distrugerile de documente. Aspecte și sugestii*, "Revista Arhivelor", 1946, 1.

⁶⁶ Ion I. Șucu, *Selecționarea arhivelor judecătorești. Pregătirea și datoria arhivistului*, "Revista Arhivelor", 1947, 2.

⁶⁷ V. Coman, *op. cit.* și Idem, *Selecționarea documentelor la organizații*, "Revista Arhivelor", 1982, 4.

⁶⁸ Ad. Adamache, *Sugestii pentru o teorie a valorizării documentului arhivistic*, "Revista Arhivelor", 1986, 4 și Idem, *Unele aspecte ale selecționării documentelor*, "Revista Arhivelor", 1989, 3.

⁶⁹ B. F. Popovici, *Arhiva "totală": o experiență românească. Incursiune în istoria conceptului de Fond Arhivistic Național*, "Revista Arhivelor" 85 (2008), 1, p. 24-50.

prospect, the archivists are appealed to find the proper solutions to the various challenges in managing historical records and choosing those relevant for future research.

The role of the archivy in current postmodern society is a challenge for academic community and, especially, for the archivists, the latter having to find new formulations for old concepts, to transform a profession rooted in nineteenth-century positivism and to adapt it to the post-modern, computerized world of the 21st century.

In the core of the new paradigm of current archivy is the shift from the perspective of records as static physical objects towards their understanding as dynamic virtual concepts, the shift from records as passive by-products of human and administrative activity to records as active agents in shaping the memory of the world, broadly speaking, and particularly of the organisations. This shift requires also for the archivists to regard themselves not as much as passive guardians of a heritage, but as active factors in shaping collective memory.

In other words, the theoretical archival discourse is moving from the notion of archives as product to that of archives as process, from structure to function, from record to the context of its creation and preservation, from what is kept after primary use to the active and aware construction of archiving the social memory.

The archivist is called, in these circumstances, to risky balance between pressing needs of agencies to get rid of "useless records" and the need of researchers for historical sources. Can the archives specialist to achieve such a goal? Can it be clearly determined the fate of records, some destroyed and some preserved for good? Eventually, is it the archivist decision that preserved records are disclosed for access or not?

In order to answer—in a Solomonic way somehow—to these questions, it must be ponder who is interested in records, how the State and various organisations use the information contained and, not least, the position of the archivist in society.

In this regard, the selection of records gets, in our opinion, the highest importance in the impact over historical research and not only, due to the fact that the future researcher will only have access to those records classified as belonging to National Archival Heritage (in Romanian case), attribute granted today with the intent of making some records interesting for future historiography.

A debate over selection topic cannot be exhaustive, being always on the agenda, with many understandings and controversies, one aspect being obvious: the definite need for selection, separation and elimination of records, created in a greater and greater amount by current society.